

HOTAD. Malalai Joya har utsatts för fem mordförsök men vägrar ge upp sin kamp i Afghanistan.
FOTO: IVAR ANDERSEN

Vi behöver en

INVASION

av skolor och sjukhus

SOM 20-ÅRING DREV MALALAI JOYA en underjordisk skola för flickor i ett Afghanistan styrt av talibaner. Sedan hon år 2003 skämde ut landets mäktiga krigsherrar lever hon under konstant dödshot. På besök i Sverige berättade "Afghanistans modigaste kvinna" om vad som driver henne att riskera allt.

TEXT: IVAR ANDERSEN

december 2003 samlades en historisk loya jirga - en traditionell afghansk rådsförsamling - i Kabul. Interimspresidenten Hamid Karzai hade lagt fram ett förslag till konstitution som först skulle förhandlas och därefter antas eller förkastas. Jirgan var en central del i det USA-ledda statsbyggnadsprojekt som tagit vid efter den invasion som hösten 2001 störtade talibanregimen. Världens ögon var riktade mot den afghanska huvudstaden.

Merparten av de 502 delegaterna hade utsetts i val i provinserna och distrikten men 50 delegater var utsedda direkt av Hamid Karzai. Bland dem fanns många av landets mäktigaste krigsherrar. De hade vuxit sig starka av amerikanskt och saudiskt stöd under kriget mot Sovjetunionen men sedan drivits på flykt av talibanerna, som år 1996 tågade in i Kabul. Efter al-Qaidas attacker

mot USA den 11 september 2001 togs de till nåder igen när USA anlät dem för att slåss mot talibanerna.

Krigsherrarnas historia är lång och blodig och de är djupt avskydda bland vanliga afghaner. Men de bygger sin makt på våld och att kritisera dem är förenat med livsfara. Det hindrade inte den då 25-åriga kvinnliga delegaten från provinsen Farah att begära ordet. Malalai Joya vände sig direkt till krigsherrarna:

- De borde ställas inför rätta i nationella och internationella domstolar. Även om de skulle bli förlåtna av vårt folk, det utblottade afghanska folket, så kommer historien aldrig att förlåta dem.

Orden spreds över världen. Sedan dess har Malalai Joya överlevt fem mordförsök och ytterst sällan sovit i samma säng två nätter i följd. ▶

STÖD. Protest i Kabul den 30 maj 2007 mot att Malalai Joya stängts av från parlamentet.

FOTO: MUSADEQ SADEQ/AP/TT

Kvinnor fängslas för "moralbrott"

- Den 25 maj uppmanade Human Rights Watch, HRW, president Ashraf Ghani att uppfylla tidigare löften om att afghanska myndigheter ska sluta fängsla kvinnor och flickor för att de rymmer från sina familjer. HRW uppmanar också presidenten att se till att sex mellan samtyckande vuxna inte längre ska vara ett brott. Sex utanför äktenskapet, *zina* är ett brott som idag kan straffas med upp till 15 års fängelse. Att rymma hemifrån ses ibland av polis och åklagare som "försök till zina". År 2013 uppskattade HRW att hälften av landets kvinnliga fångar och 95 procent av flickor i ungdomsfängelse hade gripits för moralbrott. Ofta flydde de hemmen för att undkomma våld eller påtvingade barnäktenskap.
- HRW uppmanar också Afghanistan att upphöra med så kallade oskuldstester.

– De sade att jag fick komma tillbaka om jag bad om ursäkt. Men istället bad jag om ursäkt till djuren. Korna och getterna i ett stall bidrar med värdefulla saker, det var inte rättvist mot dem att jämföra dem med krigsherrarna.

Det internationella stödet för Malalai Joya var omfattande. Bland annat berömdes sex kvinnliga mottagare av Nobels fredspris i ett gemensamt brev hennes mod och krävde att avstängningen från parlamentet skulle hävas. Och Interparlamentariska unionen, den internationella sammanslutningen för parlamentariker, gav sitt enhälliga stöd till Malalai Joya.

AFGHANISTAN

HUVUDSTAD:
Kabul.

POLITIK:
Republik sedan 1973. Inbördeskrig och utländsk intervention med olika aktörer sedan 1978. President Ashraf Ghani tillträdde år 2014 efter ett tveaktigt val. Parlamentets mandat gick ut i juli 2015 men nyval har inte hållits. Talibanerna och Islamiska staten, IS, strider mot regeringen.

YTA:
652 864 km².
(Sverige 449 964 km²)

BEFOLKNING:
32,6 miljoner.

➤ – Jag var redan känd för min aktivism och sade att jag kom från en annan provins för att få prata. Jag använde det gamla tricket att jag ville säga något åt de unga afghanernas vägnar och sedan attackerade jag krigsherrarna, minns Malalai Joya, på besök i Sverige för att informera om läget i sitt hemland.

Trots att Malalai Joya var jirgans yngsta delegat var hon långt ifrån främmande för fara. Hon växte upp i flyktingläger, först i Iran och därefter i Pakistan men som 20-åring återvände hon år 1998 till det då talibanstyrda Afghanistan för att organisera underjordiska flickskolor.

Två år efter jirgan valdes hon till ledamot i landets parlament vid valet år 2005.

Från talarstolen fortsatte Malalai Joya sin kompromisslösa kampanj mot de krigsherrar som också tagit plats i den lagstiftande församlingen.

– Det fanns ett fåtal progressiva ledamöter men majoriteten i parlamentet var gamla krigsherrar. Det fanns till och med en taliban. Vart jag än tittade såg jag mördare och kvinnohatare. De hotade att döda mig, de hotade att våldta mig och de stängde av mikrofonen när jag skulle tala. Det fanns ingen yttrandefrihet i vårt parlament. Men de lyckades inte tysta mig, säger Malalai Joya.

Enligt Human Rights Watch hade 60 procent av parlamentsledamöterna antingen varit krigsherrar eller hade starka kopplingar till sådana. Och även om dessa aldrig lyckades

des tysta Malalai Joya lyckades de slutligen beröva henne en arena.

Våren 2007 röstade parlamentet för att utesluta Malalai Joya. Motiveringen var att hon brutit mot paragraf 70 i församlingens föreskrifter, som förbjuder ledamöterna att öppet kritisera varandra, en bestämmelse Malalai Joya anser kom till specifikt med henne i åtanke.

– De sade att jag hade förolämpat parlamentet genom att kalla det ett zoo och jämföra ledamöterna med djuren i ett stall, säger hon.

Men Malalai Joya erbjöds en möjlighet att rädda sin politiska karriär. Allt hon behövde göra var att smörja krigsherrarnas sårade egon.

MALALAI JOYA

FÖDD: 25 april 1978 i provinsen Farah i västra Afghanistan.

DÖPT EFTER: Folkhjälten Malalai av Maiwand, även kallad "Afghanistans Jeanne D'Arc", som kämpade mot britterna i slaget om Maiwand 1880.

UPPVÄXT: Fadern skadades i kriget mot den sovjetiska ockupationen och då Malalai var fyra år flydde familjen Afghanistan. Hon växte upp i flyktingläger – först i Iran, därefter i Pakistan.

BOK: Hennes bok *A Woman among Warlords* utkom år 2009 och har översatts till ett tiotal språk, dock ej svenska.

Allt fler på flykt

► Den 31 maj publicerade Amnesty rapporten "My Children Will Die This Winter": Afghanistan's Broken Promise to the Displaced". I rapporten konstateras att antalet internflyktingar i Afghanistan har ökat dramatiskt, från cirka en halv miljon år 2013 till 1,2 miljoner idag. Därtill kommer 2,6 miljoner afghanska flyktingar som lever i andra länder. Internflyktingarna lever idag under mycket svåra villkor, konstaterar Amnesty och omvärldens intresse att bidra med hjälp har minskat. De afghanska organ som ska bistå internflyktingarna anklagas för korruption och regeringen anklagas för att inte uppfylla löften om stöd.

inblandning bara ökar lidandet för folket. Det så kallade kriget mot terrorismen har inte gett oss fred. Det har gett oss massakrer och fört reaktionärer till makten. Dessa har inget stöd hos folket och fler kommer att resa sig mot dem om USA och Nato slutar stödja dem.

Malalai Joya menar att den utländska militära närvaron utgjorde en "ockupation". Det är en radikal tolkning som bland annat underkänner de parlaments- och presidentval som hållits sedan talibanerna störtades år 2001. Och som, trots att de har präglats av fusk och våld, genererat ett högt valdeltagande och bland annat fört henne själv till det parlament hon sedermera kastades ut ifrån.

Malalai Joya är dock kompromisslös i sin syn på den USA-ledda invasionen. Kanske är en förklaring att hela hennes liv utspelats i skuggan av krig och utländsk truppnärvaro. Hon föddes den 25 april 1978, tre dagar innan Saur-revolutionen, den kupp som förde det afghanska kommunistpartiet till makten och blev upptakten till ett krig som sedan dess med varierande intensitet och olika stridande parter pågått i över 35 år.

Övergrepp begångna av utländsk militär har också satt spår. Malalai Joya nämner bombningar av bröllop och amerikanska marinkårssoldater som skändat lik av dödade talibaner – händelser som samtliga fått uppmärksamhet i Väst men i Afghanistan

fortfarande är öppna sår.

– Demokrati kommer aldrig att komma genom militära interventioner, säger hon. Demokrati måste komma inifrån.

En konsekvens av denna hårdföra syn på utländsk inblandning är att Malalai Joya också betraktar det afghanska styre som installerats med utländskt stöd som en marionettregering. Hon var en skarp kritiker av den före presidenten Hamid Karzai. Och efterträdaren *Ashraf Ghani*, som tillträdde ämbetet i september 2014 och har en framstående karriär hos Världsbanken bakom sig, döms ut i liknande ordalag.

– Detta är problemet med västerländska teknokrater, de har inte blod på händerna men ibland är de ändå värre än krigsherrarna, säger hon. Vi har ett ordspråk i mitt land: "En gul hund är bror till sjakalen." I mitt tycke är Ghani värre än Karzai. Han kom till makten genom det mest korrumperade valet i historien och vi vet alla vad som hänt sedan dess. Situationen för kvinnorna är värre nu än 2001. Vi har inte ens säkerhet i Kabul och på landsbygden är det ett rent helvete. Och korruptionen blir värre för varje dag som går.

Malalai Joyas facit som försvarare av mänskliga rättigheter talar för sig själv. Sedan hon kastades ut ur parlamentet har hon outtröttligt arbetat mot och informerat om de upprepade kränkningarna av särskilt kvinnors rättigheter.

Under ett besök hos Amnestys svenska sektion visar hon bilder av hur verkligheten ser ut för kvinnor i Afghanistan. Av hur *Farkhunda Malikzada* i mars 2015 misshandlades till döds av en folkmassa på öppen gata i huvudstaden Kabul, falskeligen anklagad för att ha bränt Koranen. Av hur kvinnor stenas till döds i byar på landsbygden där talibanerna styr. Av tonårsflickor som våldtagits och mördats av krigsherrar som aldrig straffas för sina brott.

– Våldet mot kvinnor ökar, både i samhället och i människors hem, säger Malalai Joya. Men de bakomliggande orsakerna är fat-

SVERIGEBESÖK. I mars gästade Malalai Joya Sverige och framträdde på möten i Göteborg och Stockholm. Hon besökte också Amnestys sekretariat i Stockholm.

FOTO: IVAR ANDERSEN

tigdomen, korruptionen och de fundamentalistiska krigsherrarna. Vårt land behöver hjälp, absolut, men vi behöver inte amerikanskt stöd till krigsherrarna. Vi behöver en invasion av skolor och sjukhus.

Det är lätt att bli nedslagen av att lyssna på Malalai Joya. Men själv ser hon hopp. Det afghanska folket har rest sig mot orättvisor tidigare, säger hon, och kommer att göra det igen:

– Vi har en mäktig historia. Jag är döpt efter *Malalai av Maiwand* som slogs mot britterna på 1800-talet och min far slogs mot Sovjetunionen. En lång rad män och kvinnor har offrat sina liv för sitt land och för värden som fred och demokrati. När människor säger att jag borde lämna Afghanistan tänker jag på dem. Jag är inte rädd för döden, jag är bara rädd för att vara tyst inför orättvisan. Att

vara tyst är att vara politiskt död.

Men priset för att uppmärksamma orättvisor är högt. När Malalai Joya för några år sedan gifte sig var blomsterarrangemangen tvungna att genomsökas efter bomber. Enbart hennes allra närmaste känner till makens identitet. Hon har en treårig son som hon inte kan träffa så ofta som hon vill.

Saknar hon aldrig ett fridfullt liv, utan de konstanta dödshoten?

– Självklart gör jag det. Och min generation försöker skapa det för nästa generation. Vi kanske inte får det vi önskar oss i livet, men om vi kämpar nu kanske våra barn kan få det. En dag kommer vi att vinna och våra barn ska veta att deras land inte bara var fullt av krigsherrar utan att det också hade oss. ■■■

"Vi kanske inte får det vi önskar oss i livet, men om vi kämpar nu kanske våra barn kan få det."